

NAMIBIA

SAMMANFATTNING

Palmecentret beslöt under 2013 att utveckla pågående projektsamarbeten i Namibia till ett landprogram och därmed utöka verksamheten i landet. Från 2014 samarbetar Palmecentret med sex civilsamhällesorganisationer, varv fyra verksamma inom området kvinnors deltagande och rättigheter och två med fokus på fackanslutna och andra arbetares rättigheter och villkor.

Det namibiska civilsamhället är påfallande svagt och fragmenterat, trots att det saknas uppenbara begränsande faktorer. Den politiska kontexten domineras av partiet SWAPO, men bör ändå beskrivas som relativt öppen och tolerant för politisk och civilsamhällelig organisering. Den socioekonomiska ojämlikheten och fattigdomen är alarmerande och ökar stadigt bland förfördelade grupper, trots landets starka makroekonomiska utveckling. Namibia har en av världens största inkomstklyftor. Hiv och aidsepidemin är en fortsatt begränsande faktor för samhällsutvecklingen.

Idag räknas Namibia som ett medelinkomstland. Till följd av detta minskar de internationella givarna, inklusive Sverige och EU, sitt utvecklingsstöd till landet. Det riskerar att förvärpa det namibiska civilsamhällets utsatthet. Det medborgerliga engagemanget och den politiska mobiliseringen riskerar att dämpas, särskilt bland marginaliserade grupper, och därmed ytterligare koncentreras kring ett fåtal dominanta aktörer.

Dessa omständigheter, i kombination med gynnsamma politiska förutsättningar, framhåller vikten av Palmecentrets närvaro i Namibia. Våra prioriteringar och vårt engagemang för stärkt politiskt deltagande bland marginaliserade grupper har ett tydligt mervärde. Under 2014 har Palmecentret tillsammans med fyra av sina svenska medlemsorganisationer och sex namibiska partnerorganisationer initierat ett utökat landprogram i Namibia, med fokus på ökat folkligt deltagande och att stärka kvinnors, fackligt organiserade arbetares och ungas röster i det namibiska samhället.

POLITISK SITUATION

Sedan år 1990 är Namibia medlem i Förenta Nationerna (FN), Afrikanska Unionen (AU) och Southern African Development Community (SADC). Landet har goda relationer med grannländerna, särskilt Sydafrika, Botswana, Angola, Zimbabwe och Zambia, vilka präglas av den gemensamma erfarenheten av kamp för självständighet och mot ett vitt minoritetsstyre.

Namibias har uppskattningsvis 2,2 miljoner invånare. Omkring 50 procent identifierar sig som tillhörande den dominerande Ovambo-klanen. De största minoriteterna är Kavangos (9 procent), Hereros (7 procent), vita (6 procent) och blandade (6,5 procent).

Relativ politisk stabilitet och avsaknad av större konflikter har präglat landets politiska situation sedan självständigheten från Sydafrikas ockupation år 1990. Men arvet efter ett århundrade tysk kolonisering och ett rasistiskt minoritetsstyre är fortfarande påtagligt. Det

politiska landskapet är kraftigt polariserat och det styrande partiet South-West Africa Peoples' Organisation (SWAPO) dominerar den namibiska politiken. Partiet har haft kvalificerad majoritet i parlamentet sedan folkstyret infördes år 1990 (64 av 72 platser i nationalförsamlingen i de allmänna valen år 2009).

SWAPO ledde den väpnade kampen mot ockupationen och apartheidpolitiken från mitten av 1960-talet. Vid självständigheten år 1990 transformerades SWAPO till ett politiskt parti. Många civilsamhällesorganisationer är anslutna till SWAPO, till exempel de stora fackföreningarna. I stort sett grundar partiet fortfarande sin politiska legitimitet och sitt politiska budskap i sin roll som frihetskämpar och befriare. Sannolikt krävs en förnyelseprocess inom den politiska eliten och ett mer framtidsinriktat politiskt program om partiet ska kunna behålla sin status.

På senare år har SWAPO dock visat prov på förmåga att förnya sitt ledarskap. Landets första demokratiskt valda president, Sam Nujoma, efterträddes år 2005 av Hifikepunye Pohamba. Han avslutar sina två grundlagsenligt tillåtna mandatperioder i mars 2015. På SWAPO:s partikongress 2012 omvaldes premiärministern Hage Geingob till vice ordförande. Han förväntas bli SWAPO:s presidentkandidat i valet 2014. Den kände reformvännen Nangolo Mbumba valdes till partisekreterare.

Den politiska oppositionen är svag och splittrad. Det största oppositionspartiet Rally for Democracy and Progress innehar endast 8 av parlamentets 72 platser.

SOCIOEKONOMISK SITUATION¹

God ekonomisk förvaltning och god samhällsstyrning har lett till stora ekonomiska framgångar sedan självständigheten. BNP-tillväxten ligger på omkring 5 procent per år. Vid självständigheten hade Namibia redan en välfungerande infrastruktur, rika naturresurser och en relativt fungerande offentlig förvaltning.

Men landets växande resurser är extremt ojämnt fördelade och nästan alla större tillväxtkällor är avhängiga Namibias bräckliga ekosystem. Trots tillväxten har en extremt hög arbetslöshet blivit permanent och ojämlikheten har ökat. År 2012 kom Namibia på plats 128 av 187 länder i UNDP Human Development Index. Samma år var Namibia det mest ojämlika av alla länder med mer än en miljon invånare i fråga om inkomstfördelning. Andel av befolkningen som lever i absolut fattigdom (under 1,25 USD per dag) har dock minskat från 49 procent år 1993 till 21 procent år 2009.

1990-talets globala neoliberal trend präglade det första årtiondet av det självständiga Namibias ekonomiska politik. Men, i likhet med flera av grannländerna, har Namibia ansträngt sig särskilt för att förbättra grundläggande allmännyttan såsom utbildning, primärvård och tillgång till rent vatten. Nu finns sociala välfärdsprogram för äldre, funktionshindrade, föräldralösa, utsatta barn och krigsveteraner, liksom lagstadgad ombesörjning för föräldraledighet och sjukskrivning.

Namibia har gjort betydelsefulla framsteg för att nå millenniemålen för utbildning, miljö och jämställdhet. Men de mål som rör barnadödlighet, mödravård, hiv och aids, malaria och andra sjukdomar är fortfarande långt ifrån uppnådda.

Utvinningsindustrierna är den namibiska ekonomins drivande kraft, men jordbruk är

¹ World Bank Country Report 2013 (<http://www.worldbank.org/en/country/namibia/overview>)

fortfarande den största sektor som sysselsätter flest och den primära inkomstkällan för 40 procent av befolkningen. Inkomstskillnaderna mellan stads- och landsbygdsbor är fortsatt påfallande stora. Formell anställningar är saknas särskilt bland kvinnor.

Repatrieringen av SWAPO:s partielit från exil i Europa och USA i början av 1990-talet har förstärkt allmänhetens bild av en politisk privilegierad klass, jämsides med den vita minoritetsbefolkningen. De koloniala landägarstrukturerna är fortfarande i stort sett bevarade i Namibia. Högljudda representanter från det styrande partiet har förespråkade radikala reformer inspirerade av Zimbabwe. Men en sådan utveckling är mycket osannolik efter den efterföljande kollapsen av Zimbabwes ekonomi.

Nyligen tillkännagavs en skattehöjning på 600 procent för markägar. Markägare protesterade, men förespråkare för social jämlikhet välkomnar beslutet. Landfördelningsfrågan är fortfarande högt upp på landets politiska agenda och en av de viktigaste utmaningarna för Namibias utveckling mot ett mer jämlikt samhälle.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH JÄMSTÄLLDHET²

Namibias konstitution kallas ofta en av världens mest moderna. Den är tydligt rättighetsbaserad på många områden, såsom gällande föreningsfrihet, fri media och jämställdhet. Namibia har ratificerat alla betydande internationella konventioner om mänskliga rättigheter, inklusive FN:s konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966), förbud mot rasdiskriminering (1966), apartheid (1973), diskriminering mot kvinnor (1979), barns rättigheter (1966), tortyr (1984), migrantarbetare (1990) och funktionshinder (2006). Dödsstraff är förbjudet i lag sedan 1990.

I jämförelse med flera av sina grannländer, är Namibias civilsamhälle tämligen svagt och fragmenterat. Detta trots att externa hindrande faktorer saknas, såsom begränsningar i grundläggande politiska friheter. Den politiska mångfalden är också i praktiken begränsad, vilket innebär nästan total dominans av det styrande partiet inom stat och förvaltning. Det finns upprepade rapporter om att SWAPO-medlemmar, särskilt från ungdomsförbundet SPYL, har förstört politiska motståndares demonstrationer, utan att polisen har agerat.

Rätten till kollektiva förhandlingar är lagstadgad, liksom rätten att bilda och bli medlem i fackföreningar – dock med undantag för anställda inom "nödvändiga verksamheter" såsom allmän hälsovård och säkerhet. Strejkrätten är lagstadgad, men begränsas till dispyter gällande specifika arbetarintressen som löner. Arbetares rättigheter är generellt skyddade i lagen men ofta långt ifrån effektivt upprätthållna av myndigheterna. De främsta fackföreningarna i regel nära knutna till SWAPO.

Situationen för mänskliga rättigheter i Namibia förbättras och på flera sätt är den mer tillfredsställande än i angränsande länder såsom Zimbabwe och Sydafrika. Men ett antal områden sticker ut.

Kvinnors rättigheter och jämställdhet. Det namibiska samhället kännetecknas av en starkt patriarkal tradition och den mest påfallande och systematiska grunden för ojämlika möjligheter är könstillhörighet och identitet. Lagen förbjuder könsbaserad diskriminering,

² United States Department of State: Human Rights Namibia, 2012, (<http://www.state.gov/documents/organization/204361.pdf>)

vilket också omfattar anställningsdiskriminering, men män dominerar fortfarande de ledande positionerna inom både privat och offentlig sektor. Ansvariga statliga myndigheter lyckas inte att implementera och övervaka skyddsmekanismernas efterlevnad. Sexuella trakasserier är uttryckligen förbjudet i 1992 års namibiska arbetslagstiftning, men fram till 2012 gick bara ett enda fall till domstol. Giftermål enligt sedvanerätten saknar alltså det skydd mot diskriminering av kvinnor som civilrättsligt giftermål innebär. I regionerna Ovambo, Herero och Lozi är det enligt lokal tradition tillåtet för familjer att konfiskera egendom från änkor och barn, och änkor tvingas till giftermål med sin avlidne makes manliga släktingar. Den namibiska regeringen har antagit en omfattande nationell plan för att bekämpa könsbaserat våld under perioden 2012-2016, som omfattar en nolltoleranskampanj mot könsbaserat våld och människohandel. Men effektiv implementering saknas, särskilt bland marginaliserade grupper där straffrihet för förövare nästan råder. Frekvensen för anmälda våldtäkter ökar från låga siffror, men tros enbart representera en bråkdel av de verkliga siffrorna. Rätten till abort är fortfarande starkt begränsad.

Kvinnorätsorganisationer och jämlikhetsrörelser utmanar de djupt rotade patriarkala strukturerna. I grund och botten är regeringens jämställdhetspolitik progressiv och omfattande, men implementeras sällan effektivt eller fullt ut. Detta leder till vad som kan beskrivas som en "hat-kärleksrelation" mellan aktivister och ansvariga myndigheter.

Barns rättigheter, inklusive våld, sexuella övergrepp och rätt till utbildning. Sexualbrott mot minderåriga är utbrett och utgör över hälften av anmälda sexualbrott i flera av landets regioner. Det finns inga systematiska studier på utbredningen av våld mot barn. Allmän, obligatorisk och avgiftsfri skola föreskrivs av konstitutionen, men kringskärs i praktiken av avgifter för skoluniformer, böcker och internat, vilket särskilt belastar fattiga familjer. Men 98 procent går ut grundskolan, men barn som tillhör San-gruppen drabbas särskilt av avhopp från skolan. Barn gifte tolereras ibland de facto under traditionella ceremonier, trots lagförbud. Sexuella initieringsritualer för unga flickor, ibland under tortyrliknande förhållanden som involverar deras äldre manliga släktingar, förekommer i vissa byar och grupper.

Diskriminering och förföljelse på grund av sexuell läggning. Diskriminering mot HBTQ personer är utbrett och socialt accepterat i stora delar av samhället. Det demokratiska Namibia behöll kriminaliseringen av samkönade sexuella aktiviteter mellan män från lagsystemet före självständigheten. Ledande politiska personer fördömer öppet homosexualitet och diskrimineringen är utbredd även från offentliga och rättsvårdande myndigheter. Det saknas en effektiv lagstiftning för skydd av HBTQ personers rättigheter.

Sociala och ekonomiska rättigheter. De påfallande socioekonomiska orättvisorna till följd av otillräcklig fördelningspolitik marginaliserar utsatta grupper och deras grundläggande sociala och ekonomiska rättigheter skyddas inte. Det demokratiska Namibia ärvde en välutvecklad infrastruktur, men eftersom den endast är koncentrerad kring huvudstaden har landsbygden dålig tillgång till grundläggande offentliga tjänster. De stora men blygsamt befolkade landytorna och otillräckliga resurser hindrar den namibiska regeringen från att tillhandahålla tillfredsställande sjukvårdsinrättningar i stora delar av landet. Hiv och aids, tuberkulos och malaria är fortsatt allvarliga hinder mot hållbara förbättringar av folkhälsan. Hiv prevalensen är bland världens högsta, trots stabilisering de senaste åren till ungefär 18 procent. Uppskattatvis når offentliga medicineringsinsatser 80 procent av alla personer som lever med hiv och aids, men man når inte marginaliserade grupper företrädesvis i norra delen av landet.

DET CIVILA SAMHÄLLET³

Sedan 1990 har Namibia hyllats som en av Afrikas mest välfungerande demokratier. Den progressiva konstitutionen är ett exempel på detta, och är den första i världen som skrevs med genusneutralt språk, medan de flesta äldre demokratiers konstitutioner helt saknar genusperspektiv.

Apartheidtiden och den sydafrikanska ockupationen lämnade landet med djupa sår från orättvisor som grundades i genus, etnicitet/ras och landsbygd/stad. Men sedan självständigheten är orättvisorna snarare klassbaserade. Större delen av namibierna är fortfarande fattiga, och många av dem definieras brett som arbetare. Befolkningsstatistiken visar att Namibia har ungefär 2,2 miljoner invånare, varav mer än hälften är under 20 år och många under 15 år.

Idag, 24 år efter självständigheten, finns fler än 500 civilsamhällesorganisationer som arbetar med utvecklingsrelaterad verksamhet. Några av dem är speciella intressegrupper och har haft större inverkan på Namibias demokrati. Genom åren har några av organisationerna varit en nagel i ögat på regeringen. Övriga civilsamhällesorganisationer i Namibia har en normalfungerande relation till regeringen. Den nationella fackliga centralorganisationen NUNW har en allians med regeringspartiet SWAPO. Dess medlemmar omfattar alla sektorer inom både privat och offentlig sektor. Fackföreningsrörelsen är en väldig kraft i Namibias ekonomiska utvecklingsprogram. Tack vare NUNW:s strategiska allians med SWAPO så utvecklas större delen av den nationella politiken inte i direkt strid med facket.

De flesta civilsamhällesorganisationerna är måna om att bibehålla en god relation med regeringen. Civilsamhällesaktörer som inte kommer överens med regeringen riskerar reprimander och att bli marginaliserade. Regeringen betraktar i allmänhet fortfarande civilsamhället med misstänksamhet och som utländskt kontrollerat, men har inte stoppat aktiviteter hos regeringskritiska civilsamhällesorganisationer.

Namibia har demokratiska strukturer på plats och kapaciteten att upprätthålla lagen. Men för att stärka den praktiska demokratin i landet behöver toleransen förstärkas.

UTVECKLINGSSAMARBETE

Namibias samtliga givare skär drastiskt ned sitt stöd till landet. Detta gäller såväl Sverige som Tyskland, Finland, Storbritannien, EU och tyska politiska stiftelser. Förutom Palmecentret är Afrikagrupperna den enda svenska utvecklingsaktören som är närvarande i landet.

Vid självständigheten 1990 blev Namibia ett prioriterat land för svenskt utvecklingssamarbete, efter årtionden av aktivt svenskt stöd till SWAPO och anti-apartheidfrihetskampen. Svenskt utvecklingssamarbete fokuserade på att utveckla offentlig sektor fram till år 2007, men har sedan dess minskat gradvis. Ambassaden stängdes 2008 och allt svenskt bilateralt stöd var utfasat i slutet av 2013.

Men det finns stor potential i de svensk-namibiska relationerna för fortsatt aktivt engagemang i Namibia. Sveriges solidaritet med det namibiska folket är ihågkommet och mycket uppskattat av såväl Namibiska myndigheter som allmänheten. Sverige beskrivs ofta som en förebild för det namibiska arbetet för ett demokratiskt system med en social modell och internationell

³ World Bank development indicators 2011, Human Development Report – UNDP, www.undp.org, Multiparty Democracy and Elections in Namibia – EISA Research Report, www.content.eisa.org.za

solidaritet. Besvikelsen är tydlig över de senaste årens minskade svenska engagemang.

Trots ett relativt fritt politiskt klimat, så kämpar namibiska fackföreningar, kvinnorättsrörelser och andra civilsamhällesorganisationer med ett beroende av regeringsrelationer och internationella givare samtidigt som tillgången på finansiellt stöd minskar drastiskt.

Palmecentrets fokus på antidiskriminering, ansvarsutkrävande, transparens och deltagande stämmer tydligt överens civilsamhällesorganisationernas behov och prioriteringar, både idag och i framtiden. Palmecentrets civilsamhällesprogram i Namibia som startade 2014 syftar till att bidra till ett fritt och stärkt civilsamhälle, ökad politisk jämlikhet och att bekämpa diskrimineringen av kvinnor och flickor. I programmet ingår sex namibiska partnerorganisationer, som arbetar med arbetares rättigheter/fackliga rättigheter, kvinnors rättigheter och barn/ungas rättigheter samt fyra svenska medlemsorganisationer. Den svenska arbetarrörelsen starka legitimitet inom det namibiska samhällets alla sektorer öppnar många dörrar och understryker ytterligare mervärdet av fortsatt och utökad närvaro.

PROGRAMMÅL

Programmål

Stärkt respekt för kvinnors, arbetares och ungas rättigheter för ett mer jämlikt samhälle

Delmål 1

Kvinnor, arbetare och unga har stärkt kunskap om sina rättigheter

Delmål 2

Målgruppens förmåga att påverka politiska beslut stärks

Delmål 3

Stärkt förmåga hos samarbetsorganisationen att representera målgruppen